

Kísérőszöveg A kulturális örökség nyelvi hagyományőrzési területei vetítettképes előadáshoz

Verók Attila - 2022. 03. 09.

2. dia

A kulturális örökség diszciplináris, szervezett keretek között zajló kutatása mindössze néhány évtizedes múltra tekint vissza. A terület legfontosabb pilléreinek az alábbi kategóriák számítanak:

1. Természeti/táji örökség
2. Épített/műszaki-ipari örökség
3. Tárgyi örökség
4. Szellemi örökség
5. Írott örökség

Természetesen ettől eltérő felosztások is léteznek, de azokat itt most nem tárgyalom.

3. dia

A konferencia tematikus súlypontjának megtartása érdekében a kulturális örökség fenti területeit ebben az előadásban nyelvünk megjelenése szempontjából vizsgáljuk. Ehhez főként szemiotikai megközelítést alkalmazunk. Az alapvetően nem nyelvi orientáltságú örökségkategóriákban is anyanyelvünk nyomaira bukkanhatunk, ami a nyelv mindent átszövő meghatározottságára utal.

4. dia

Amikor a természetről, a természeti tájról beszélünk, alapvetően a dián is látható környezet képe jelenik meg szemünk előtt: erdők, hegyek, folyó- és állóvizek, füves síkságok, sivatagos területek stb.

5. dia

Az csak ritkán ötlik eszünkbe, hogy a természet nagyszerű ajándékai, például a virágok speciális helyeken nyelvi kifejezőeszközül is szolgálhatnak. A bemutatott „szöveges” virágágyás ennek egyik lehetséges változata.

6. dia

Az írott nyelv azonban egyéb módokon is beszűremkedhet a természeti környezetbe. Feltűnhet többek között erdei játszótérek információs táblán, turistaútvonalak mellett elhelyezett tájékoztató leírások formájában, de számos egyéb módon is.

7. dia

A természet nyújtotta kincsek, a különféle gyümölcsök további ihletet adhatnak a nyelvnek. A számos szüreti multság, télűző vagy tavaszköszöntő vidéki

rendezvény, a különféle ételeket és italokat népszerűsítő fesztivál, a borvacsorák, a pálinkafőző versenyek – és még hosszan sorolhatnánk a gasztrokulturális események sorát – mind-mind a természet ajándékainak nagyszerűségét hirdetik. Teszik pedig mindezt a nyelv segítségével, hol nagyobb, hol kisebb nyelvi igényességgel, de mégiscsak a nyelv felhasználásával.

8. dia

A természeti környezetből a települések felé közelítve olyan átmeneti zónákat is találunk, ahol a lakott és az ember által még kevésbé „felélt” élettér összeér. Ezeknek a határzónáknak tipikus képviselői a sok esetben élő, ill. száraz virágokból vagy szalmából, faágakból stb. kirakott helységnévtáblák, amelyek szintén nyelvi kreációk.

9. dia

Az emberi települések azonban már elsősorban az épített, ipari-műszaki örökség területére vezetnek át bennünket. Ezek az örökségelemek is közvetíthetnek számunkra szöveges üzeneteket, nyelvi szimbólumokat.

10. dia

Eger ún. Csebokszári nevet viselő lakótelepét madártávlatból vizsgálva érdekes betűsorra bukkanhat a figyelmes szemlélő. Az egykori szovjet korszak emlékét őrzik a CCC+majdnem P alakban kialakított panelháztömbök. A műemléki jellegű épületek pedig szolgálhatnak akár plakáttartóként, hirdetőfalként is.

11. dia

Ha szemünket nemcsak felfelé, hanem a talaj szintjére is irányítjuk, a csatornafedeleken, a járdán, de a járműveken is (és még számtalan helyen) betűket, szövegeket, nyelvi kódokat találunk.

12. dia

A nyelv a sokszor távolságtartónak tűnő városi jelek mellett falusi környezetben már sokkal emberközelibbnek minősül. Elmés-derűs szöveg tűnik fel például a képen látható székelykapun, mely konkrét üzenettel szolgál a belépők számára: „Szíves vendéglátó e kapu gazdája, de a gonosz embert farkós bottal várja”.

13. dia

A nyelv évezredek óta épületek külső (pl. ókori római feliratok) és belső falain (pl. templombelső) is természetes kiegészítőként szolgál. Modern világunkban azonban lakószobák, közösségi terek falainak dekorálására is felhasználják, művészi ihletésű felhasználása pedig nem ismer határokat a függőleges felületeken sem.

14. dia

A nyelv épített környezetünkben sokszor emléket állít valaki(k)nek, valami(k)nek: híres vagy egyszerű embereknek, történeti és politikai eseményeknek, ideológiai útmutatásoknak, közösségnek szánt gondolatoknak stb.

15. dia

Urbanizált környezetünkben szinte végtelen lehetősége van a nyelv megjelenésének. A tömegközlekedési eszközök a műszaki örökség részét képezik. Ezek is lehetnek a nyelv „mozgatóeszközei”. A falaikra, vázszerkezeteikre, külső vagy belső burkolataikra stb. felfüggesztett szövegek tartalmi spektruma végtelen széles lehet. Egyetlen példa a mosolyt keltő, de némileg pongyola nyelvhasználatra: „Tájékoztatjuk Kedves Utasainkat, hogy a busz hátulja ugyan oda [sic!] megy, ezért legyenek szívesek hátra fáradni!!! Köszönjük.”

16. dia

Amikor tárgyi örökségről beszélünk, legtöbbször a múzeumokban őrzött tárgyakra gondolunk.

17–20. dia

Első megközelítésben ez helyénvaló dolog is, hiszen kronológiailag vizsgálva a bennünket körülvevő tárgyakat, az emberi történelemben először ezek az objektumok tűnnek fel. A múltból mesélő nyelv megjelenhet ún. kapitális feliratokon, lakótereink falain (pl. falióra, faliszőnyeg), de magunkkal is vihetjük, sőt magunkon is viselhetjük nyelvünk egyes szegmenseit (pl. táskák, pólók). A néprajzi, művészeti vagy tudományos igényű tárgyakon megjelenő nyelvvel szakmunkák is foglalkoznak.

21. dia

A szellemi örökség szintén nyelvhez kötött.

22–23. dia

Legyen szó élő hagyományról (pl. a fertálymesterség élő hagyománya Egerben – a világon egyedülként!), zenei hagyományról vagy egyéb, a szellemi örökség tárgykörébe eső jelenségről, a jelekkel kifejezett nyelv mindenhol organikus alkotóelemként tűnik fel. Az áthagyományozás ugyanis a nyelv nélkül nem vagy csak alig képzelhető el.

24. dia

Ha a kulturális örökség nyelvi meghatározottságáról beszélünk, akkor mindenkinek elsősorban az írott örökség jut eszébe, hiszen ez immanensen igényli a nyelv jelenlétét.

25–26. dia

Legrégibb írott nyelvműveink, a kéziratos kódexek, de a nyomtatott könyvek (régiek és modernek egyaránt) a nyelv csodálatos őrzői. Régi nyomtatványoknál sokszor több nyelvi réteggel (nyomtatott szöveg, kéziratos bejegyzések, margináliák, tollrajzok stb.) is találkozunk párhuzamosan. Ezek a dokumentumok tulajdonképpen nyelvi palimpszeszteknek számítanak, ha létezne ez a fogalom egyáltalán.

27. dia

Az írott nyelv számtalan helyen és formában szövi át mindennapjainkat. Élményeinkről különféle tudósításokban (pl. képeslapokon) számolunk be, de az 1970-es, 1980-as és 1990-es évek után a diafilmek is reneszánszukat élik a modern világban. Ezek az állóképek narrációs szövegekkel varázsolják el mind az egészen fiatal, a serdülő és a felnőtt lakosságot is, hiszen a nyelvi kincs mindannyiuk számára önfeledt szórakozást biztosít.

28. dia

Hasonló mondható el azokról az alkalmi nyomtatványokról is, amelyek például bálókra invitálják az érdeklődő nagyközönséget. Ezek a rendezvények kortalanok, hiszen már évszázadokkal ezelőtt is nagy közkedveltségnek örvendtek, és népszerűségük napjainkban sem hagyott alább. A mulatságokhoz a nyelv médiuma is hozzájárul a maga szórakoztató jellegével, mely a plakátok, meghívók szövegében érhető tetten.

29. dia

A nyelv a maga identitástápláló tulajdonságán túl a gasztrovicceken is („tápláló” nyelv) tetten érhető. A „sült kolbász – kapjon be Ön is egy 20 centiset” vagy a „nekem mind!” típusú nyelvi lelemények mehozozzák a kedvet nemcsak a felkínált étel, hanem a nyelv tudatos fogyasztása, használata területén is.

30. dia

A nyelv, hiszen örökség, archiváló jelleggel is bír. Áthagyományozza számunkra letűnt idők emlékeit. Ezeket az írott emlékeket könyvtárak, levéltárak őrzik rendszerezett formában, és a kutató kedvű közönség számára hozzáférhetővé is teszik – felélesztve ezzel többek között régi, sokszor a feledés homályába vesző eseményeket, nyelvhasználati megoldásokat.

31. dia

Valójában mindegy is, milyen formában, köntösben, tálalásban, körítéssel, felhanggal, indíttatásból stb. kerülünk kapcsolatba nyelvi örökségünk elemeivel, a nyelvi hagyományörzés útját járjuk. Akár tudunk erről, akár nem, akár tudatosul bennünk, akár nem, akár szándékosan tesszük, akár nem. A nyelv mindig óvón körülölel bennünket, biztonságos környezetet teremt számunkra, hiszen életünk egyik legbiztosabb pontja, megtartó ereje. Mindegy tehát, hogy milyen nyelvi megoldásba botlunk, a lényeg, hogy szöveges formában nyilvánuljon meg bármilyen nyelvi szinten. Fontos, hogy felhívja magára a figyelmet, mert így nagyobb esélye van a tartós fennmaradásra, mint például a dián is látható szöveg esetében:

„– Ha nem jössz hozzám feleségül, felakasztom magam az almafátokra!!

– Ne már!! Tudod, hogy apám nem szereti, ha itt lógsz a ház körül!”

32. dia

A fentiekben vázoltak alapján akár azt is mondhatnánk, hogy a nyelv egyfajta múzeum, a kulturális örökségi elemek egyik lerakata. Aki pedig a nyelv muzeológusa kíván lenni, annak szöveghegyeket kell megmozgatnia, hogy minél több nyelvi építőköveket elő tudjon ásni a távoli vagy a közeli múlt nyelvhasználatából. Ezek a kincsek pedig hozzájárulnak a közösség (család, nemzet) kulturális szövetének fenntartásához, identitásunk építéséhez.

33. dia

Summázatként elmondható, hogy nyelvi örökségünk kimeríthetetlen tárház, amellyel azonban nagyon jól kell sáfárkodnunk, hogy élő és a használatból már kiszorult változata is fennmaradjon az utókornak. Legyen ősrégi, régies vagy modern, jelenjen meg a természetben, az épített örökségi elemeken, tárgyi vagy szellemi környezetünkben, leginkább azonban írott és/vagy digitális dokumentumainkban, kidobandó szöveg nem létezik, mert minden fontos és nélkülözhetetlen lehet a történeti kutatás, a retrospektív múltfeltárás, az emlékezeti visszatekintés szempontjából. Igazuk van tehát azoknak, akik a nyelvmúzeum és a nyelvi muzeológia frissen fogant fogalmait be kívánják vezetni a szélesebb köztudatba is. A nyelv tezaurusz, kincsház, múzeum, amely megfelelően faggatva és kiaknázva számtalan csodát rejt, ezek a csodák pedig még szorosabbra fűzik nemzeti és nyelvi identitásunk szövetét, azaz fennmaradásunk legfontosabb zálogát.

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Ez az oldal az Akismet szolgáltatást használja a spam csökkentésére. **Ismerje meg a hozzászólás adatainak feldolgozását** .

© 2022 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.